УДК [33:34]:[339.92 (477+061.1ЄС):338.48]

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-6-50>**Дубовіч І.А.**кандидат географічних наук,
доцент кафедри екологічної економіки
Національного лісотехнічного університету України**Сенета З.Я.**аспірант кафедри екологічної економіки
Національного лісотехнічного університету України**Dubovych Ion**

Ukrainian National Forestry University

Seneta Zoriana

Ukrainian National Forestry University

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

ECONOMIC AND LEGAL FEATURES OF CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE WITH THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF RURAL TOURISM

У статті розглянуто економіко-правові особливості транскордонного співробітництва України із сусідніми державами Європейського Союзу у сфері сільського туризму. Розкрито сутність транскордонного співробітництва. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення транскордонного співробітництва України й держав Європейського Союзу у сфері сільського туризму. Звернено увагу на необхідність транскордонної співпраці України із сусідніми державами Європейського Союзу для успішного розвитку цієї сфери туризму. Виявлено існування певних проблем у реалізації державної політики щодо транскордонного співробітництва. Розроблено заходи, спрямовані на вдосконалення економіко-правового регулювання транскордонної співпраці у сфері сільського туризму. Окреслено пріоритетні напрями ефективного розвитку транскордонного співробітництва у сфері сільського туризму.

Ключові слова: сільський туризм, туризм, транскордонне співробітництво, Європейський Союз, туристично-рекреаційний потенціал, прикордонні регіони.

В статье рассмотрены экономико-правовые особенности трансграничного сотрудничества Украины с соседними государствами Европейского союза в сфере сельского туризма. Раскрыта сущность трансграничного сотрудничества. Проанализировано нормативно-правовое обеспечение трансграничного сотрудничества Украины и государств Европейского союза в сфере сельского туризма. Обращено внимание на необходимость трансграничного сотрудничества Украины с соседними государствами Европейского союза для успешного развития этой сферы туризма. Выявлено существование определенных проблем в реализации государственной политики по трансграничному сотрудничеству. Разработаны меры, направленные на совершенствование экономико-правового регулирования трансграничного сотрудничества в сфере сельского туризма. Определены приоритетные направления эффективного развития трансграничного сотрудничества в сфере сельского туризма.

Ключевые слова: сельский туризм, туризм, трансграничное сотрудничество, Европейский союз, туристско-рекреационный потенциал, приграничные регионы.

European experience shows that the creation of a cross-border partnership creates significant benefits for cross-border regions and enables the active involvement of public, private organizations and the third sector on both sides of the border, the use of their knowledge and interests in cross-border activities in the field of rural tourism. The development of cross-border cooperation can be seen as one of the vectors of Ukraine's movement towards European integration, as well as an opportunity for economic, social and cultural growth of border territories and regions. The role of cross-border cooperation is extremely important, as cross-border cooperation is not only an instrument for the development of

border areas, but also contributes to enhancing people-to-people contacts and the interpenetration of civil society values across European borders. The state proclaims tourism one of the priority directions of economic and cultural development and creates conditions for tourism activity, the implementation of which is based on a clear economic and legal basis, and the Law of Ukraine "About Tourism" is the main document regulating the implementation of tourist activity in Ukraine. The article deals with economic and legal features of cross-border cooperation of Ukraine with the neighboring countries of the European Union in the field of rural tourism. The essence of cross-border cooperation is revealed. The normative legal support of cross-border cooperation of Ukraine and the European Union countries in the field of rural tourism is analyzed. Attention is drawn to the need for cross-border cooperation between Ukraine and the neighboring countries of the European Union for the successful development of this field. There were identified some problems in the implementation of state policy on cross-border cooperation. Measures aimed at improving the economic and legal regulation of cross-border cooperation in the field of rural tourism have been developed. Priority directions of effective development of cross-border cooperation in this field are outlined.

Key words: rural tourism, tourism, cross-border cooperation, European Union, tourist and recreational potential, border regions.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку транскордонного співробітництва України з країнами Європейського Союзу (ЄС) у сфері сільського туризму потребує вдосконалення національного законодавства згідно із сучасними європейськими стандартами. Розвиток сільського туризму згідно з Програмою транскордонної співпраці між Україною та ЄС передбачає не тільки підвищення привабливості прикордонних регіонів для вітчизняних та зарубіжних туристів, але й реалізацію інших цілей, таких як розвиток малого й середнього бізнесу, створення нових робочих місць та налагодження тісніших контактів між жителями сусідніх держав.

Туристично-рекреаційний потенціал є важливим елементом розвитку регіонів. Врахування специфіки розвитку сільського туризму посідає вагомe місце в розвитку транскордонного співробітництва. Розширення та поглиблення економічної співпраці європейських країн ведуть до того, що прикордонні регіони все частіше стають зонами міжнаціональних контактів, тому оцінювання наявного туристично-рекреаційного потенціалу та ефективності його використання є актуальним питанням сьогодення. Важливим є економічне та соціальне значення розвитку туризму у сільській місцевості для кожної окремої країни, адже збільшення кількості гостинних осель стимулює розвиток відповідної сільської інфраструктури, створює можливості для територіальних громад сіл та селищ стосовно залучення додаткових коштів до місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та практичні питання, пов'язані з дослідженням туристично-рекреаційного потенціалу територій та ролі сільського туризму у транскордонному співробітництві, висвітлені в працях відомих учених, таких як М.О. Гусєв, В.В. Демченко, О.П. Жук, Н.А. Мікула, Є.Е. Матвєєв, Л.В. Савош, В.В. Толкованов,

І.Р. Тимечко, О.З. Федоришин, Ю.О. Цибульська, О.Б. Цисінська. Деякі аспекти економіко-правового регулювання сільського туризму відображені в наукових працях Ю.В. Алексеєвої, В.Д. Бакуменка, О.О. Білоус, І.В. Валентюк, Ю.В. Вишневіської, М.І. Габи, Д.Г. Дармостука, Ю.О. Куца, О.Б. Коротич, М.М. Костриці, Н.Й. Коніщевої, В.І. Лугового, О.Ю. Лебединської, О.Ю. Оболенського, Є.В. Ромата, М.І. Пірен, А.О. Чечель, М.М. Туріянської, Т.І. Ткаченко, І.В. Черниш та інших учених.

Велику увагу в роботах вітчизняних учених звернено на організацію та планування розвитку сільського туризму, визначення передумов його становлення та запозичення європейського досвіду ведення цієї сфери туризму. Однак з огляду на актуальність розвитку сільського туризму в Україні виникає необхідність більш глибокого дослідження економіко-правових особливостей транскордонного співробітництва України з державами Європейського Союзу у цій сфері туризму. Співпраця в цьому напрямі сприятиме ефективному просуванню національного туристичного продукту на ринок європейських країн, залученню до європейського інформаційного простору, поглибленню євроінтеграційних процесів в Україні, зростанню національного туристичного іміджу на міжнародному рівні.

Метою статті є вивчення економіко-правових особливостей транскордонного співробітництва України з державами Європейського Союзу у сфері сільського туризму та розробленні пропозицій щодо вдосконалення економіко-правового регулювання цієї сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розширення процесів глобалізації у сучасному світі веде до зростання ролі транскордонного співробітництва, внаслідок чого в житті регіонів та міських і сільських громад відкриваються нові шляхи та можливості для активізації господарської діяльності на віддалених периферій-

них територіях, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності [1, с. 8].

Економіко-правову основу транскордонної співпраці у сфері сільського туризму складають Конституція України (від 28 червня 1996 р.) [2], Закон України «Про транскордонне співробітництво» (від 24 червня 2004 р.) [3], Закон України «Про туризм» (від 18 листопада 2003 р.) [4], міжнародні договори України, які регулюють цю сферу відносин.

Транскордонне співробітництво включає співпрацю суміжних територій сусідніх держав, тобто визначальною для нього є наявність державного кордону. Там, де проходять сучасні кордони між державами, по різні їхні боки століттями проживають народи, котрі й досі зберігають спільні елементи мови й культури, схожі звичаї та традиції, а через нерівномірність розвитку сусідніх країн у прикордонних областях переплітаються минуле, сьогодення й майбутнє кожного народу. Країни ЄС набули значного досвіду транскордонної співпраці, спрямованої на стирання відмінностей у рівні економічного достатку, соціальної захищеності, охорони здоров'я, освіти, екологічної безпеки та інших чинників. Транскордонне співробітництво є одним з найбільш дієвих інструментів на шляху просування до ЄС на регіональному рівні, зокрема, через активну участь територіальних громад прикордонних країн у співпраці з сусідами [5, с. 2].

Україна проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури й створює умови для туристичної діяльності, здійснення якої базується на чіткій економіко-правовій основі, а Конституція України (ст. 45) гарантує право на відпочинок для всіх громадян України [2].

Закон України «Про туризм» [4] є основним документом, що регулює здійснення туристичної діяльності. У ньому встановлені загальні правові, організаційні та соціально-економічні принципи реалізації державної політики України у галузі туризму. В Україні існує проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» [6] (від 23 жовтня 2003 р.), але досі він ще не прийнятий.

Нормативно-правову базу транскордонної співпраці між Україною та європейським співтовариством у сфері туризму складають Закон України «Про туризм» (від 18 листопада 2003 р.), Закон України «Про курорти» (від 5 жовтня 2000 р.), Закон України «Про музеї та музейну справу» (від 29 червня 1995 р.), Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по туризму ООН (від 14 квітня 1989 р.), Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (від 4 жовтня 1988 р.), Хартія Всесвітньої

туристичної організації (ЮНВТО) (від 1 січня 1985 р.), Глобальний етичний кодекс туризму Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) (від 1 жовтня 1999 р.).

Економіко-правову основу міжнародного співробітництва в галузі туризму становлять міжнародні договори України, укладені відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» (від 29 червня 2004 р.). Держава сприяє розширенню та зміцненню міжнародної співпраці в галузі туризму на принципах і нормах, розроблених Всесвітньою туристичною організацією (ВТО).

Водночас в Україні головним документом, що визначає регіональну політику у сфері транскордонного співробітництва, є Державна Стратегія регіонального розвитку України. Одним з інструментів реалізації цієї Стратегії є державні програми розвитку транскордонного співробітництва.

Програми транскордонного співробітництва дають змогу розв'язати багато регіональних проблем, зокрема розвивають малий та середній бізнес, туризм, торгівлю, транспорт, прискорюють впровадження новітніх технологій. Саме міжнародні проекти є тими «точками росту», які помітно впливають і на економіку, і на рівень культури держави загалом [5, с. 3].

Розвиток транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС здійснюється на лінії спільного кордону (1 390 км) з такими країнами, як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія (табл. 1) [7, с. 27].

Транскордонні регіони мають особливі можливості для використання спільної ресурсної бази, реалізації спеціальних проєктів та програм. Зокрема, нині Україна бере участь у реалізації чотирьох програм в рамках Європейського інструменту політики сусідства на 2016–2020 рр., таких як «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія», «Україна – Румунія» і «Басейн Чорного моря». На кордонах України та держав – членів Євросоюзу створені й діють єврорегіони, такі як «Буг», «Карпатський єврорегіон», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Чорне море» [7, с. 27].

Важливим джерелом вивчення транскордонних відносин України з країнами ЄС є стратегічні документи Європейського Союзу стосовно політики нового сусідства після розширення ЄС. Найважливішим з них є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [8], набуття чинності якою відбулось 1 вересня 2017 р., де в розділі V (глава 16 «Туризм») зазначено голо-

Таблиця 1

Транскордонні регіони України [7, с. 27]

Транскордонний регіон	Сусідні прикордонні території
Українсько-румунський	4 області України (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська) та 5 повітів (жудеців) Румунії (Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошань, Тулча).
Українсько-угорський	2 області (медье) Угорщини (Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен) та Закарпатська область України.
Українсько-словацький	Закарпатська область України та Кошицький і Прешівський краї Словаччини.
Українсько-польський	Закарпатська, Волинська, Львівська області України та Люблінське і Підкарпатське воєводства Польщі.

вні принципи та основні напрями співпраці в галузі туризму. Варто зауважити, що введення безвізового режиму стало вагомим чинником, який позитивно вплинув на поширення території України Європейської політики сусідства.

Сільський туризм є відпочинковим видом туризму, сконцентрованим на сільських територіях. Він орієнтується насамперед на туристів-індивідуалів, швидше за все сімейного плану, які проводять вільний час у вигляді стаціонарного відпочинку. Введення безвізового режиму дає змогу українським сім'ям з незначними грошовими доходами відвідати сусідні держави, ознайомитися з побутом європейців, відпочити в гостинних сільських оселях поляків, угорців, румунів, словаків. Щоби такий відпочинок був вдалим, цікавим та юридично захищеним, нашої державі варто було б на законодавчому рівні зосередити увагу на врегулюванні відносин у сфері сільського туризму на прикордонних територіях.

Сучасний стан розвитку транскордонного співробітництва України з країнами ЄС у сфері сільського туризму має певні проблеми та труднощі. У зв'язку з цим необхідно вжити низку невідкладних заходів:

- удосконалити національне законодавство відповідно до стандартів країн ЄС, оскільки відсутність єдиних економіко-правових норм уповільнює темпи розвитку транскордонної співпраці;
- затвердити організаційні умови надання послуг у сфері сільського туризму, сформулювати пропозиції щодо елементів фірмового стилю та етнічних особливостей ідентифікації української садиби;
- розробити ефективну модель координації транскордонної співпраці у сфері сільського туризму на місцевому рівні, особливо для реалізації економічних та соціальних проєктів;
- активізувати місцеві органи влади у прикордонних територіях для підтримки сільського

туризму, адже сільський туризм – це додаткові гроші в розвиток інфраструктури прикордонних регіонів;

- організувати навчання та підготовку кваліфікованих кадрів, які здатні впроваджувати нові ідеї, залучати інвестиції та здійснювати ефективний менеджмент нових проєктів у сфері сільського туризму;
- залучати кошти європейських структур та фондів для розвитку сільського туризму у прикордонних регіонах;
- здійснювати фінансову підтримку спільних транскордонних проєктів за рахунок місцевих коштів на умовах партнерства приватних структур;
- брати участь у міжнародних програмах розвитку сільського туризму;
- враховувати інтереси місцевих громад, які проживають у прикордонних регіонах і мають власне бачення цілей реалізації проєктів транскордонного характеру;
- проводити навчальні семінари, тренінги та забезпечувати ці заходи якісним навчальним матеріалом, організовувати поїздки та екскурсії в найкращі садиби прикордонних територій;
- створити та розвивати нові спільні культурні транскордонні маршрути;
- створити якісне рекламне забезпечення туристичного потенціалу транскордонних регіонів;
- створити доступні електронні сайти в мережі Інтернет з адресами сертифікованих гостинних осель.

Нині існують хороші перспективи розвитку транскордонного співробітництва в економічній, політичній, культурній та туристичній галузях, тому пріоритетними напрямами ефективного розвитку транскордонного співробітництва у сфері сільського туризму повинні стати підвищення конкурентоспроможності українських прикордонних регіонів та сприяння гармонійній інтеграції України у загальноєвропейський простір.

Висновки з проведеного дослідження.

У наш час потенціал сільського туризму дає змогу успішно розвиватися прикордонним регіонам України та сусіднім з нею державам Європи. Розвиток транскордонного співробітництва України з країнами ЄС у сфері сільського туризму потребує вдосконалення національного законодавства відповідно до стандартів країн ЄС. Належне економіко-правове регулювання у сфері сільського туризму в Україні дає можливість розширювати та зміц-

нювати транскордонне співробітництво, забезпечувати регулювання його окремих видів, здійснювати інституційно-правове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва тощо. Піднявши на якісно новий рівень сільський туризм у прикордонних регіонах, держава створює позитивні умови для поповнення місцевих бюджетів, працевлаштування населення, збереження народних традицій та розширення можливостей і меж співпраці між сусідніми державами.

Список використаних джерел:

1. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво : посібник. Київ : Крамар, 2011. 259 с.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (дата звернення: 07.10.2019).
4. Про туризм : Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1282-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95%-D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.10.2019).
5. Україна – Євросоюз у деталях. 2010. № 3. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/3rd_inset_ukr_web_uk.pdf (дата звернення: 26.10.2019).
6. Про сільський та сільський зелений туризм : Проект Закону України від 23 жовтня 2003 р. № 4299 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/-webproc4_2?pf3516=4299&skl=5 (дата звернення: 07.10.2019).
7. Стрижак А.Ю. Механізми державного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та державами Європейського Союзу : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. Маріуполь, 2017. 248 с.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 26.10.2019).

References:

1. Mikula N.A., Tolkovanov V.V. (2011) *Transkordonne spivrobitnytstvo* [Cross-border cooperation]. Kyiv : Kramar (in Ukrainian).
2. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy [Constitution of Ukraine: The Law of Ukraine] (28.06.1996 No 254к/96BP). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed: 26 October 2019) (in Ukrainian).
3. Pro transkordonne spivrobitnytstvo : Zakon Ukrainy [On cross-border cooperation: The Law of Ukraine] (24.06.2004 No 1861-IV). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (accessed: 07 October 2019) (in Ukrainian).
4. Pro turizm : Zakon Ukrainy [About tourism: The Law of Ukraine] (18.11.2003 No 1282-IV). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95%-D0%B2%D1%80> (accessed: 07.10.2019) (in Ukrainian).
5. Ukraina – levrosoiuz u detaliakh [Ukraine – EU in detail]. 2010. № 3. Available at: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/3rd_inset_ukr_web_uk.pdf (accessed: 26.10.2019) (in Ukrainian).
6. Pro silskyi ta silskyi zelenyi turizm : Proekt Zakonu Ukrainy [About rural and rural green tourism : Draft Law of Ukraine] (23.10.2003 No 4299) *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/-webproc4_2?pf3516=4299&skl=5 (accessed: 07.10.2019) (in Ukrainian).
7. Stryzhakova A.Yu. (2017) *Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia rozvytkom transkordonnoho spivrobitnytstva mizh Ukrainoiu ta derzhavamy Yevropeiskoho Soiuzu* [Mechanisms of public administration for the development of cross-border cooperation between Ukraine and the countries of the European Union] (PhD Thesis), Mariupol : Donetsk State University of Management (in Ukrainian).
8. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovaryystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (accessed: 26 October 2019) (in Ukrainian).